

УДК 398.8:801.6

Особливості функціонування народного віршування в календарно-обрядових піснях та коломийках

Наталія БОБРОВНИЦЬКА

Аспірант відділу фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України
01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4
E-mail: bobrovnitskaya.n@gmail.com

У статті порушено проблему специфіки функціонування народного віршування у піснях різних жанрів (зокрема, календарно-обрядової лірики зимового та весняного циклів, коломийок) за збірками Володимира Гнатюка "Коломийки" (1905–1907), "Гайвки" (1909), "Колядки і щедрівки" (1914). Проаналізовано особливості ритміки, рими, строфіки та фоніки цієї пісенності. З'ясовано, що пісні вказаних збірок, хоч різняться за змістом, мають багато і відмінних, і спільних рис у своїй внутрішній поетичній будові. Відмінними рисами є їхня ритмічна будова. Колядкам найчастіше притаманний 10-складовий або 13-складовий вірш, щедрівкам – 8-складовий; гайвкам – 6-ти та 8-мискладові вірші різної будови; коломийка має сталу будову 14-складовика. Спільними рисами всіх згаданих жанрів є особливості рими, строфіки та фоніки. Ці та інші виділені особливості народнописаного віршування поглиблюють розуміння жанрової специфіки, змісту творів, динаміки функціонування традиційної нематеріальної культури.

Ключові слова: народне віршування, ритмічна структура, віршовий розмір пісні, рима, строфіка, фоніка народного віршування.

Найціннішим скарбом кожної нації є його традиційна культура. Українці виробили власну неповторну культурну традицію, незважаючи на всі історичні перипетії та негаразди. Ця традиція у наших народних казках, оповіданнях, анекдотах, загадках, віршах і піснях. Саме народна пісня є "живою, яскравою, сповненою барв, істини історією, яка розкриває все життя народу" [2, с. 16].

Збирання, записування та дослідження специфіки українських народних пісень: їхнього змісту, тематики, образів, поетики є справою багатьох фольклористів і наших сучасників XIX–XX ст. Одним із активних збирачів та дослідників пісенного фольклору початку XX ст. був Володимир Гнатюк, який в "Етнографічному збірнику", заснованому 1895 р. Науковим товариством ім. Шевченка, опублікував низку фольклорних збірок, серед яких "Коломийки" (1905–1907), "Гайвки" (1909), "Колядки і щедрівки" (1914).

Одним із найменш досліджуваних аспектів поетики пісенної творчості у сучасній фольклористиці є особливості українського народного віршування, зв'язок форми та змісту народної пісні, їх взаємовплив. У XIX–XX ст. проблему народного віршування порушували у своїх працях українські фольклористи: М. Максимович, О. Потебня, П. Житецький, І. Франко, М. Сумцов, В. Гнатюк, Ц. Нейман, К. Квітка,

М. Возняк. У ХІХ ст. різні аспекти народного віршування вивчали і російські вчені: В. Тредіаковський, П. Голохвастов, О. Востоков, А. Кубарев, Ф. Корш та ін.

Питання українського народного віршування залишається відкритим у фольклористичній науці й у ХХІ ст. Деякі аспекти цієї проблеми висвітлюють у своїх працях С. Грица, А. Іваницький, Л. Єфремова, Л. Копаниця. Проте більшість їхніх поглядів стосується не вербального, а музичного компоненту. Переважно саме музикознавці вивчають ритміку, строфіку народної пісні, підпорядковуючи її мелодії, філологи ж найчастіше аналізують мотиви, образи, змістову частину. Сучасні вчені рідко звертають увагу на тісний взаємозв'язок та взаємовплив форми та змісту пісень, фонологічне забарвлення пісенного вірша, особливості ритми.

Метою нашого дослідження є проаналізувати особливості поезики народної пісні, зокрема специфіку віршування українських народних пісень, зв'язок і взаємовплив форми та змісту за збірками В. Гнатюка.

В. Гнатюк був досвідченим збирачем та текстологом фольклорно-етнографічних матеріалів. Він дуже скрупульозно відбирав матеріали до всіх своїх збірок, про що сам не раз стверджував у передмовах. У межах роботи Етнографічної комісії НТШ учений зібрав та видав багато фольклорних матеріалів, серед яких, зокрема, і календарно-обрядові пісні зимового та весняного циклів (колядки і щедрівки, гаївки) та коломийки (вийшли у трьох томах), які стали об'єктом нашого дослідження. Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу особливостей віршування пісень зі збірок, які уклав В. Гнатюк, вважаємо за доцільне зробити кілька загальних зауважень щодо цих жанрів та, зокрема, їх віршових особливостей.

Жанрова різноманітність українських пісень вражає. Найбільш давніми, такими, що виникли ще в дохристиянський час, вважають обрядові пісні. У підручнику "Українська усна словесність" Ф. Колесса поділив їх на дві групи: до першої належать ті, що їх співають у зв'язку з господарськими сезонами, із деякими святами і річними святами, це – колядки, веснянки, русальні, купальські та обжинкові пісні; другу складають ті, які незалежно від пори року, супроводжують важливі моменти особистого і сімейного життя, це – весільні пісні та похоронні голосіння [7, с. 36].

Варто зауважити, що календарно-обрядові пісні, пов'язані з зимовими святами, чи не найбільш архаїчні й консервативні порівняно з іншими. Проаналізувавши зміст таких груп обрядових пісень, як гаївки, русальні, купальські, бачимо, що більшість із них втратили культовий, магічний елемент і стали частиною забави молоді та дітей. Тільки колядки, обжинкові й весільні пісні подекуди й досі зберігають своє давнє призначення – заворожувати успіх у господарстві та сімейному житті. Але, як вважав В. Гошовський, саме колядки менше, ніж навіть весільні, піддаються зовнішньому впливу [3, с. 81].

Жанр колядок відомий у всіх слов'янських народів і налічує велику кількість записів. У них відображено духовний світ наших предків, їхній світогляд на життя та природу, а також відбито найбільш давні форми музично-поетичного мислення. Форма віршування колядок і щедрівок тісно пов'язана з їхнім змістом і стабілізується обрядом. Але колядки та щедрівки відрізняються між собою за формою, оскільки мають відмінності й у змісті. В. Гнатюк у передмові до збірки "Колядки і щедрівки" усунув такий поділ, вважаючи його безпідставним. Він наголошував, що обидві назви: колядки і щедрівки – це "рівнорядні терміни, з яких перший чужого, а другий нашого походження" [11, с. 5].

Колядки та щедрівки – це величальні пісні, пов'язані з давнім зимовим святковим циклом, який тепер зосереджується на Різдві і тягнеться за Новий Рік. З'ясуємо, чим же все-таки різняться ці два жанри, звернувшись до їх визначень, які зробили різні учені.

В "Українській музичній енциклопедії" Л. Єфремова, означуючи колядки, вказує, що її вірш 10-складовий з цезурою посередині (5+5) або 13-складовий з двома

цезурами (5+5+3). Переважно після кожного семантичного рядка звучить 3-4-складовий рефрен або приспів, який дорівнює довжині всього рядка [4, с. 508-512].

В. Гошовський наводить визначення щедрівок, яке ґрунтується на ритмічній структурі цих пісень, що відрізняє їх від колядок. Отже, “щедрівки – це зимові календарні обрядові пісні, в яких або 8-складна структура вірша (4+4) і відсутній приспів, або 10-складна структура (5+5) вірша і 8-складна структура приспіву (4+4)”. До щедрівки дослідник зарахував новорічні пісні про Меланку, а також всі інші типи зимових календарних обрядових пісень, структура і форма яких відрізняються від встановлених ним типів колядок [3, с. 85–86].

Як помітно з визначень, у своїх поглядах на різницю між календарно-обрядовими піснями зимового циклу (колядками та щедрівками), учені спираються на особливості форми, а саме ритмічної будови пісень. В. Гнатюк не порушував питання про віршування, ритмічні чи строфічні особливості пісень цього жанру, а інакше, як і попередники, розрізняв би їх за ритмічною формою. Як на головну, специфічну рису ритмічної будови колядок В. Гошовський вказує на особливість будови строфи – наявність рефрену або приспіву [3, с. 86].

Рефрен або приспів, як і основна строфа, мають особливості будови. О. Потебня у своїй праці “Объяснение малороссийских и сродных народных песен. Колядки и щедривки” (т. II), зауважував, що приспів може починатися з чотирьох-, п’яти- або трикомпонентної стопи. Він поділяв будову приспіву на три типи [14, с. 1–3].

Із власних спостережень над українськими колядками хочемо зауважити, що найпоширенішим є рефрен, що складається з чотирьох складів, наприклад “Ой дай Боже!” або “Святий вечір!”. Але є й набагато ширші, наприклад: “Ой радуйся, земле, рік новий народився” з варіантом кінця строфи “син Божий народився” (за походженням належить до часів християнства). У збірці В. Гнатюка “Колядки і щедрівки” зустрічаються переважно короткі рефрени: “Дай Боже!” (трискладовий) та “Гой дай Боже!”. У щедрівках трохи довші: “Щедрий вечір, добрий вечір!” або із закінченням “... святий вечір!” (8-складовий), “Щедрий вечір, / Добрий вечір, / Добрим людям / На весь вечір” (16-складовий).

Ми проаналізували низку календарно-обрядових пісень зимового циклу, у тому числі й зі збірки В. Гнатюка, й виділили спільні та відмінні для всіх творів особливості. Звісно, першою специфічною рисою, яка об’єднує ці пісні, є розмір. Більшість колядок, незалежно від змісту або того, кому вони присвячені, мають рівноскладовий 10-тискладовий вірш будови 5+5 з рефреном або приспівом різної структури (3-4-складовим, 8-складовим зі схемою (4+4) або (3+5), 9-складовим (4+5)2), а щедрівок – 8-складовий пісенний вірш з 4-складовим або 8-складовим (4+4) рефреном. Проте, всі тематичні цикли мають колядки і без приспіву, особливо їх багато у збірці В. Гнатюка.

Для дотримання розміру використовують різноманітні прийоми. Дослідивши багато колядок і щедрівок різних тематичних циклів, можемо зробити висновок, що такими є використання зменшено-пестливої лексики (ключики, скриньки, газдиньку, серденьку, миленька, ніжечках, матінка), повних нестягнутих або навпаки стягнутих форм прикметника (золотії, голубії, воронії, дрібен і т. д.). Ці прийоми характерні всім колядкам, незалежно від того, кому вони адресовані. Варто зауважити, що набагато частіше використано зменшено-пестливу лексику у збірці “Колядки і щедрівки” В. Гнатюка, аніж в академічному виданні “Колядки і щедрівки” 1965 р. Крім того, цікавою особливістю збірки В. Гнатюка є редукування деяких голосних з тією ж метою дотримання розміру, наприклад, у колядці парубкові “Ой в поли, в поли, біла береза...”:

Де вона прана? – В краю Дунаю. 5+5

Де в’на кручена? – В коня в копиті. 5+5

Де в`на сушена? – В тура на розі. 5+5
 Де в`на тачена? – В Львові на столі. 5+5
 [12, с. 8]

У першому наведеному рядку відсутнє редукування, бо наступне слово двоскладове, у подальших же після слова “вона” йдуть трискладові слова. Гадаємо, що така особливість зумовлена і місцем походження колядок, а відповідно специфікою діалекту. Більшість колядок у цій збірці записані на теренах Гуцульщини.

Крім того, колядкам майже всіх тематичних циклів притаманне повторення кінця першої фрази на початку наступного рядка, що впливає на їх розмір. Таке повторення сприяє також появи внутрішньої рими. Наприклад, у “Підвіконній” колядці “Чи ти дома, гречний пане?”:

Питали ми си доброго газди,
 Допитали си гречного пана,
 Гречного пана, ба й пана Петра.
 Циж ти дома, гречний пане,
 Гречний пане, пане Петре? [11, с. 4]

Спільними, переважно, також є особливості строфіки, а саме тип римування – суміжне і дворядкова чи чотирирядкова строфічна будова в більшості пісень усіх циклів. Також рима, або за її відсутності, клаузули переважно жіночі і чоловічі або жіночо-чоловічі, якщо рима є, то в більшості випадків точна, іменникова, дієслівна або поєднуються ці дві. Рідше з`являються дактилічні рими або клаузули. Часто в піснях зустрічається і внутрішня рима.

Ще внутрішню риму знаходимо в колядках “Ей підеме ми по колядонці, підеме!” (місяченьку – на всю ніченьку, любиме – не обходиме, личенько – серденько), “Дівчина просить на гостину” (гостенькі – колядниченькі, зарученая – за Поповича), “Чи дома, дома господарейко?” (по одному – по червоному, по одному – по вороному, дівку – горівку), “Родина при вечери” (позволити – веселити, діти – веселити, крают – вечирают), “Там у нашого пана сподара” (столови – рядови, пішов – найшов) та інших.

У багатьох піснях серед фонологічних особливостей асонанс “о” – “а”. Ф. Колесса зазначав, що рима в колядках слабо розвинена, тому часто її замінюють асонанси [7, с. 49]. Характерні також повтори окремих слів, словосполучень або цілих рядків, особливо повторення останнього рядка попередньої строфи в першому рядку наступної. Такі повтори впливають на строфічну будову пісень: з двох або чотири-строфових вони стають три- або шестистрофовими.

Наступна тематична група пісень – весняні, зокрема гаївки. Вони відрізняються від пісень зимового періоду не лише за змістом та призначенням, але і своєю формою.

Весняні обрядові пісні й ігри, як і зимові, в Україні мають дві назви: веснянки та гаївки. Гаївками (інакше – гаїлками, ягілками, маївками) називають пісні, які виконуються на великодні свята в Галичині, на Волині, Поділлі. На Волині існує також назва “рогульки”. В. Гнатюк зібрав і записав саме гаївки. Ми більше уваги звернемо на специфіку змісту та форми гаївок, проводячи паралелі до веснянок. Виконували гаївки майже винятково дівчата. Тематично та функціонально гаївки та веснянки особливо не відрізняються. Термін “веснянка” обіймає ширший цикл пісень, “гаївка” вужчий. Веснянки співають від Благовіщення цілу весну, у тому числі й такі, що виконуються без руху, гаївки виконувались частіше на території Галичини, лише у час Великодніх свят.

В. Гнатюк у передмові до збірки “Гаївки” (1909 р.) докладно подав визначення “гаївки”, навів ряд аналогічних назв цього жанру пісень (ягівка, гаїлка, гаїлка, ягівка, маїлка, галалівка, лаголойка), які використовувались у різних регіонах Гали-

чини, спробував з'ясувати етимологію слова "гаївка", простежив історію публікації цих пісень у різних збірках, проте жодної інформації про специфіку віршування цього жанру пісень не подав. Саме тому ми спробуємо самостійно виділити віршові особливості цих пісень, порівнюючи їх із веснянками.

Гаївки та веснянки визначаються не лише багатством мотивів та образів, але й ритмічних форм "із перевагою танкових ритмів" [7, с. 56].

Ф. Колесса у підручнику "Українська усна словесність" вказав на ритмічні різновиди веснянок, як на дво- і триколінні рядки, які парами сполучаються у строфи:

2 (4+3):

Вербовеє / колесо
На гостинци / стояло.

2 (4+3+3):

Вербовая / дощечка, / дощечка,
Ходит по ній / Насточка, / Насточка.

2 (4+4):

Вийди, вийди, / Кострубоньку,
Стану з тобов / до слобоньку.

2 (6+3+3):

Де ти, зазуленько, / бувала, / бувала,
Як та дібровонька / палала, / палала?

2 (4+4+3):

Ой, зацвили / фіявойки, / зацвили,
Аж ся гори / з долинами / прикрили [7, с. 56–57].

Про перший ритмічний різновид, 7-складовий вірш дослідник писав у монографії "Ритміка" як про одну з найстарших пісенних форм в українській народній поезії, що виступає не лише у веснянках, але й в інших обрядових піснях: весільних, обжинкових [6, с. 76–77].

Щодо другого ритмічного різновиду, то його виділяв і О. Потебня в "Обьяснениях малорусских и сродных народных песень: Веснянки", як розмір досить поширеної на всіх теренах України пісні "А ми просо сіяли, сіяли" (вона наведена першою у збірці В. Гнатюка "Гаївки"). Дослідник також зауважував про його різновиди: він "легко перетворюється розтягненням першого піввірша до п'яти складів" та часом відбувається ускладнення цього розміру до схеми (4+4+3+3). Поряд із цим розміром фольклорист виділив ще один, звичайний для веснянок розмір (5+3), який "споріднений з першим вказаним різновидом, але не обов'язково є похідним від нього" [13, с. 47–48].

Проаналізувавши ряд гаївок зі збірки В. Гнатюка, вкажемо, які з цих розмірів найбільш притаманні гаївкам. Серед вказаних вище розмірів, найчастіше зустрічаються перші три типи: 2 (4+3), 2 (4+3+3), 2 (4+4).

Варто зауважити, що гаївкам, як і веснянкам, властиві шести- або восьмикладові вірші різної будови (3+3), (4+2), (2+4), (4+4), також вони можуть поєднуватись у межах однієї і тієї ж пісні. Проте, деякі гаївки в окремих рядках можуть змінюватись три-, п'яти-, семи-, дев'яти-, а подекуди і десятикладовим віршем. Цікаво, що деякі гаївки (різні варіанти пісні "Мости" у збірці В. Гнатюка) укладаються в структуру коломицького розміру (4+4+6).

Народ вміло та майстерно використовував усі засоби нашої багатой мови для дотримання розміру у гаївках та веснянках: зменшено-пестлива лексика (дівчинонька, сиротонька, головонько, годинонько, сорочиноньку, перепілонці та ін.), різні вигуки, "А", "Ой", повні нестягнені або стягнуті форми прикметників, займенників (чорнії брови, бідная сиротонька, хорошая, прибраная (про дівчину), sweї дочки).

Одна з важливих рис гаївок – зв'язок з танком та ігровими рухами, що зумовлює ще низку особливостей форми цих календарних пісень, окрім названих уже ритмічних особливостей. Серед них найбільш характерні: тексти цього циклу пісень прості

й короткі, притаманними є часті повтори слів, віршів та цілих уступів ("Воротар", "Білоданчик", "Козел", "Мак", "Прибори", "Стовпчики" у різних їх варіантах), діалогічна форма більшості гаївок, адже часто перекликаються два гурти дівчат. А. Іваницький вказує на ще дві риси: поширення форм типу "заспів-приспів"; приспіви часто бувають розгорнуті, їх обсяг може перевищувати основну строфу [5, с. 65].

Звернемо увагу коротко і на особливості рими, римування, фоніки. Основна рима у гаївках найчастіше точна, жіноча та чоловіча, іменникова або дієслівна, тип римування – суміжне схеми аабб і т. д., або перехресне – абвб тощо. Крім основної рими, завдяки частим повторам однакових слів з'являється також внутрішня рима ("Та пішли панове на лови, на лови, // Та до зеленої дуброви, дуброви", "На Синьківцях дощик іде, // Дощик іде, всюди буде. // Всюди буде, то видати, // Ой йдіть, люди, оглядати"). Серед фонологічних особливостей варто відзначити асонанси "о" – "а".

Отож, бачимо, що гаївкам, найчастіше притаманні ті ж самі віршові особливості, що й веснянкам. Цікаво, що у цій збірці, окрім гаївок, укладач розмістив у четвертому розділі ще й "риндзівки".

Вивчаючи "риндзівки" В. Гнатюк констатував, що їх склад і зміст мав характер зовсім колядковий і що вони відрізняються від колядок лише тим, що мають звичайно окремий рефрен: "Же Христос, же воскрес, же воістину воскрес!" та що їх співають на Великдень, причому співають їх так само попід вікнами, як колядки, а не на цвинтарі, з музикою; співають хлопці і дістають за те нагороду, як і за колядки [1, с. 8]. У наших сусідів білорусів також існує жанр весняних величальних пісень, які називаються "волочебними". О. Потебня, В. Гнатюк, Ф. Колесса і В. Гошовський констатували, що за формою і характером величання вони споріднені з нашими колядками. Співають ці пісні в час Великодня дружини "волочебників", організовані так само, як українські колядники.

Ми розглянули особливості віршування календарно-обрядових пісень зимово-весняного циклу, виділивши специфічні риси. Зрозуміло, що найсуттєвішою ознакою, що відрізняє ці пісні, окрім змісту, є ритмічний малюнок та будова строфи. Особливості ж рими, фоніки та засобів, за допомогою яких втілюється той чи той розмір, є спільними: жіночо-чоловіча, точна, іменникова чи дієслівна рима, асонанси "а" – "о", зменшено-пестлива лексика, вигуки, повні нестягнені або навпаки стягнені форми прикметників, займенників тощо.

Наступною розглянемо збірку "Коломийки" (у 3-х томах, 1905–1907 рр.) В. Гнатюка. Особливу увагу ми акцентуємо на другій частині передмови до першого тому збірки. Саме в ній В. Гнатюк звернув увагу на визначення терміну "коломийка", вказав на особливості її віршового розміру, описав генезу коломийки, порівняв її з іншими короткими жанрами фольклору (козачками, польськими краков'яками тощо).

Коломийки, за В. Гнатюком, – це коротенькі пісні, що складаються переважно з одного або двох куплетів найрізноманітнішого змісту: жоден прояв народного життя у них не забутий, кожен знаходить у них власне відображення. Не всі однак коломийки одно- або двокуплетні; бувають й інші: три- чотири- п'яти- або шестикуплетні; деколи зростає число куплетів аж до десяти. Проте, буває це лише як виняток, і більшекуплетні коломийки зазвичай є стягненням кількох меншекуплетних в одну (пізніше вживатимуть термін "в'язанка". – Н. Б.).

Вірш правильної коломийки складається з чотирнадцяти складів; коли коломийка має лиш один куплет, тоді можна означити її розмір цифровою ось так: [(8 + 6)2], [(4 + 4+3+3)2], [(4 + 4 + 2 + 2 + 2)2], [(2 + 2 + 2 + 2 + 3 + 3)2]. Бувають однак коломийки з іншим числом складів, 15- або 16-складові і 13- або 12-складові. Всі вони є лише винятками і лише 12-складовий вірш буває правилом, звичайно тоді, коли в першій половині коломийкового вірша потрапляють односкладові іменники або іменники з наголосом на останньому складі (окситон), наприклад: "Попід гай, | попід гай, | та й попід ліщину". Або: "Ой сів кіс | на покіс | та й став щебетати".

Такий коломийковий вірш можна цифрово представити так: (2+1+2+1+6), при чому звичайно другий вірш куплета буває повний, 14-складовий, наприклад:

1. Ой сів кіс | на покіс | тай став щебетати:
2. Порадь мені, | пане брате, | де дівчину взяти.

Трапляються коломийки, в яких не раз бракує першої половини з першого вірша. Походить це звідти, що виконавець співає їх при музиці, при чому скрипка починає грати, а співак впадає вже в її початок. Наприклад, такі коломийки:

Коломийку чую,
Чириз тоту коломийку дома ни ночую.
(Іванівці).

Ой болит мі ніжка,
Щом стояла цілу нічку коло твого ліжка.
(Пісочна).

Часом зустрічаються також мішані коломийки, тобто такі, в яких один вірш або один куплет має коломийковий розмір, другий інший, найчастіше козачковий [8, с. 13-14].

У зв'язку з тим, що всі коломийки мають однаковий ритмічний малюнок, ми вкажемо лише на особливості рими, строфіки та фоніки цих пісенних мініатюр.

М. Чернопиский у словнику-довіднику "Українська фольклористика" вказує, що найчастіше кінцева рима у коломийках – жіноча. Коломийкова строфа має чітку ритмомелодійну симетрію. У ній часто наявне не тільки кінцеве суміжне римування, а й внутрішнє, яке його посилює у різних варіаціях і разом з алітераціями та асонансами надає звучанню традиційної легкості і мелодійності [15, с. 204]. Наведемо приклади зі збірки "Коломийки" В. Гнатюка:

Ой кувала зозуленька, кувала сивенька,
Тай казала, що виділа, мого Василенька [8, с. 52],

або:

А я того хлопця люблю, що в капелюшині,
Вчора їхав штирма кіньми, нинька пасе свіні [10, с. 46].

Уже з цих коломийок бачимо, що рима жіноча, римування суміжне, асонанси "е" – "и", бачимо і внутрішню риму. Вкажемо також, що рими можуть бути іменникові, дієслівні, або поєднуються іменникові з дієслівними. Для дотримання розміру, як і в інших жанрах, використовують зменшено-пестливу лексику (зозуленька, сивенька, капелюшині, веселенька, головочку, молоденький тощо).

Отже, пісні збірок "Коломийки", "Гаївки", "Колядки і щедрівки" в упорядкуванні В. Гнатюка, хоч різняться за змістом, мають багато і відмінних, і спільних рис у своїй внутрішній поетичній будові. Відмінними рисами, насамперед, є їхня ритмічна будова. Колядкам найчастіше притаманний 10-складовий або 13-складовий вірш будови (5+5) чи (5+5+3) відповідно. Щедрівки ж відрізняються від колядок саме ритмічним малюнком: 8-складовий вірш будови (4+4). Специфічною рисою, властивою переважній більшості пісень зимового календарного циклу є рефрен або приспів. Весняним пісням збірки В. Гнатюка "Гаївки" властиві переважно три типи ритмічної будови: 2 (4+3), 2 (4+3+3), 2 (4+4). Крім того, часто трапляються 6 або 8-мискладові вірші різної будови, які можуть поєднуватись у межах однієї і тієї ж пісні. Особливим є розмір коломийки – це 14-складник будови: 4+4+6. Але всі

ці такі різні за змістом і формою вірша пісні мають і спільні риси у своїй внутрішній будові: рима, або клаузули за її відсутності, найчастіше жіноча, іменникова, дієслівна або поєднання двох – іменникової з дієслівною; майже всім без винятку пісням властива внутрішня рима; римування найчастіше суміжне, дворядкові або подекуди чотирирядкові строфи; фонологічному рівню властиві асонанси голосних, найчастіше “о” – “а”, “е” – “и”. Для дотримання розміру часто використовується зменшено-пестлива лексика, стягнені та повні нестягнені форми прикметників і займенників, використання вигуків. Такі спостереження над особливостями віршування народних пісень поглиблюють розуміння жанрової специфіки, змісту творів, динаміки функціонування традиційної нематеріальної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаївки / зібрав В. Гнатюк. – Львів : НТШ. – 1909. – Т. 12. – 267 с.
2. Гоголь Н. О малороссийских песнях / Н. В. Гоголь // Журнал Министерства народного просвещения. – СПб., 1834. – Ч. 2. – № 4. – Отд. 2. – С. 16-26.
3. Гошовский В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению / В. Гошовский // Советский композитор. – Москва, 1971. – 304 с.
4. Єфремова Л. Колядки / Л. О. Єфремова // Українська музична енциклопедія. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2008. – Т. 2: “Е”. – С. 508-512.
5. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів / А. І. Іваницький – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 320 с.
6. Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень / Ф. М. Колесса. – Б. м., б. р. – 258 с.
7. Колесса Ф. М. Українська усна словесність / Ф. М. Колесса. – Едмонтон : Канадський ін-т Українознавчї студії, 1983. – 645 с.
8. Коломийки / зібрав В. Гнатюк / Т. I. – Львів : НТШ. – Т. 17. – 1905. – 257 с.
9. Коломийки / зібрав В. Гнатюк / Т. II. – Львів : НТШ. – Т. 18. – 1906. – 267 с.
10. Коломийки / зібрав В. Гнатюк / Т. III. – Львів : НТШ. – Т. 19. – 1907. – 456 с.
11. Колядки і щедрівки / зібрав В. Гнатюк / Т. I. – Львів : НТШ. – Т. 35. – 1914. – 269 с.
12. Колядки і щедрівки / зібрав В. Гнатюк / Т. II. – Львів : НТШ. – Т. 36. – 1914. – 208 с.
13. Потебня А. А. Объяснение малорусских и сродных народных песен / А. А. Потебня. – Варшава, 1883. – Т. 1 : Веснянки. – 274 с.
14. Потебня А. А. Объяснение малорусских и сродных народных песен. – Варшава, 1887. – Т. 2 : Колядки и щедровки. – 810 с.
15. Українська фольклористика : Словник-довідник / уклад. і заг. ред. Михайла Чорнопиского. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 448 с.

Features of Functioning National Versification in Calendar Ritual Songs and Kolomyikas

Nataliya BOBROVNYTSKA

The article deals with the problem of specific of functioning of folk versification in the songs of different genres (in particular, calendar-ceremonial lyrics of the winter and spring cycles, kolomyika) collections Volodymyr Hnatiuk “Kolomyiki” of 1905-07 gg., “Gaivky” 1909 g., “Kolyadky and shchedrivky” 1914 g. Analyzes the features of rhythm, rhyme, and strofiks, foniks of these song verses. Found that the songs of these collections, though different in content, have many both distinctive and common features in their internal poetic structure. Distinctive features is its rhythmic structure. The carols most often have a 10- or 13-composite poem, shchedrivky – 8-composite; gaivky – 6 and 8-composite poems with different structures; kolomyika has a constant structure of the 14-component. Common features of all these genres are the features of rhyme, strofik, fonik. These and other distinguished peculiarities of the folk versification deepen the understanding of the genre specifics, contents of the works, dynamics of traditional spiritual culture functioning.

Keywords: folk versification, rhythmic structure, written in verse size of song, rhyme, strofiks, foniks of folk versification.

Стаття надійшла до редколегії 1.09.2015

Прийнята до друку 11.10.2015